

Slægts – Tidende

for
Trekantområdet

Udgiwet af Trekantområdets Slægtshistoriske Forening

Nr.: 25

September

Sæson 2012/13

Bestyrelse

Formand:	Jesper Ratjen, Majvænget 66, 6000 Kolding ☎ 7551 8063, e-mail: <u>j.ratjen@stofanet.dk</u>
Næstformand, redaktør:	Kai Aurbo, Borggårdsparken 38, 7080 Børkop ☎ 7586 8315, e-mail: <u>kaiaurbo@turbopost.dk</u>
Kasserer, bladudvalg:	Jonna Qvortrup, Prangervej 82, 7000 Fredericia ☎ 7592 9678, e-mail: <u>jonnaqvortrup@hotmail.com</u>
Sekretær:	Otto Geisler, Fuglebakken 47 B, 7000 Fredericia ☎ 7591 1887, e-mail: <u>fuglebak@profibermail.dk</u>
Bibliotekar:	Laila Køngerskov, Castorvænget 6, 7000 Fredericia ☎ 7592 8338, e-mail: <u>laito@hotmail.dk</u>
Forlystelsesråd, bladudvalg:	Vita Horsmark, Tunøvænget 13, 5500 Middelfart ☎ 6441 4456, e-mail: <u>horsmark1@stofanet.dk</u>
Suppleant: (Moccamester)	Leif Horsmark, Tunøvænget 13, 5500 Middelfart ☎ 6441 4456, e-mail: <u>Leif.Horsmark@stofanet.dk</u>
Suppleant: (ass. Moccamester)	Irene Hansen, Hørvænget 25, Ågård, 6040 Egtved ☎ 7555 4718, e-mail: <u>panduro@profibermail.dk</u>

Møder afholdes den 2. mandag i månederne september-april og ofte i samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet (FU). De begynder kl. 19.15 og afholdes på LOKALHISTORISK ARKIV, Frederik IIIs Vej 6, Fredericia. Mødelokalet er åbent fra kl. 18.30, således at der er lejlighed til slægts snak og til at benytte foreningens bibliotek. Møderne indledes med ”medlemmernes 10 minutter”, hvor der kan fortælles om gode oplevelser, givtige kilder, læses op, gives tips osv. Udlån fra foreningens bibliotek sker i forbindelse med møderne og der vil altid være hjælp at hente til tydning af gotisk skrift eller ideer til at komme videre. Kaffe/te ”ad libitum” 5 kr.

Medlemskab (incl. abonnement på ”Slægts - Tidende” og ”Slægten”) pr. år 190 kr. – par 260 kr. GÆSTER ER VELKOMNE. Gæstebilletter 35 kr. pr. foredrag.

<http://www.trekanten-slaegt.dk>

WEB – master: Kai Aurbo.

Nyt Nyt Nyt Nyt Nyt Nyt Nyt Nyt Nyt

Foreningen har fået ny hjemmeside og nyt domæne-
navn: www.trekanten-slaegt.dk

Her er en lille introduktion til hjemmesiden.

Forsiden:

1. Her kan man se sæsonprogrammet.
2. Seneste (og vigtige) nyheder både generelt og om hjemmesiden.

Fra forsiden kan man klikke på "Foreningen", "Hvem Forsker Hvad", "Bogreolen", "Links" og "Fotoalbum" (dem, som er understreget - og det gælder for øvrigt fra alle sider).

Man kommer tilbage til forsiden ved at klikke på foreningens logo (gælder også fra alle siderne).

Foreningen: Her kan man . . .

1. Læse om foreningen ("Om os").
2. Se, hvem der er medlem af bestyrelsen og ved klik på mail-adressen, kan man sende en mail til vedkommende.
3. Endelig kan man se foreningens vedtægter ved at klikke på "Vedtægter".
4. Her er også links til de seneste referater.

Hvem Forsker Hvad: Her kan man se, hvem der forsker hvad (som vi kender fra den gamle hjemmeside).

Bogreolen: Her er . . .

1. Låne regler.
2. Link til tysk ordbog.
3. Biblioteks bøger opdelt i kategorier.
4. Links til omtale af bøgerne og deres placering.

Links: Her er der en mængde kategoriopdelte links til forskellige gode hjemmesider.

Fotoalbum: Her er billeder fra de forskellige års udflugter og - med tiden - andre billeder, som har interesse.

Ret til ændringer af hjemmesiden forbeholdes, da der løbende gøres forsøg på at forbedre den.

En stor tak til Henning Karlby for uvurderlig bistand og mange gode råd i forbindelse med oprettelsen af hjemmesiden.

*Kai Aurbo
Webmaster.*

Sidste nyt.

Hele bestyrelsen har sommeren igennem knoklet med at få bogreolen ”op og stå”, og det er der virkelig kommet et godt resultat ud af.

Hver en bog er vendt og drejet og støvet af (da de har stået ret så længe på deres plads i reolen!).

Nu har vi så opdelt dem alle (ca. 550 stk.) i kategorier og givet dem nye numre og lavet en kort beskrivelse af indholdet, og hele molevitten er så blevet placeret i system både på reolerne og på hjemmesiden

(www.trekanten-slaegt.dk), så det er nemt at sidde i ro og mag derhjemme og finde den interessante bog, som man ønsker at hjemlåne næste gang.

Og det er faktisk lige så nemt at finde bogen på reolen, når man besøger arkivet.

Prøv det! God læselyst!

Bogreolen efter det store arbejde.

Seneste medlemsmøder.

*Alle referater fra møderne finder du i sin fulde længde på foreningens hjemmeside:
[www. trekanten-slaegt.dk](http://www.trekanten-slaegt.dk)*

Uddrag af referat fra mødeaften, mandag den 16. apr. 2012.

Af Otto Geisler, sekretær.

I samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet. 36 personer deltog heraf 4 betalende gæster.

Tema: **Rytterskoler** ved fhv. skolechef, lokalhistoriker Kirsten Berntsen, Fredericia.

Om Rytterskoler gav Kirsten Berntsen en beretning om deres historiske tilblivelse i perioden omkring 1721 under Frederik d. 4. (1671–1730). Dengang var en del af landets krongods underlagt et rytterdistrikt, for hver 8 tdr. hartkorn skulle krongodsets bøndergårde stille en rytter til det nationale rytteri. I alt var landet inddelt i 12 rytterdistrikter med 8 på Sjælland, 3 i Jylland og et på Fyn. Ca. 1/16 af landet var inddelt.

Kirsten Berntsen fortæller

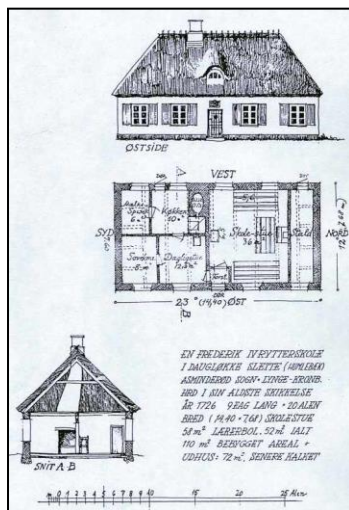
Kongen var meget fremsynet og interesseret i at etablere et fælles skolesystem. Først i krongodsets rytterdistrikter. Fra den 28. marts 1721 blev der i alt etableret 241 rytterskoler incl. 1 på Bogø. Ca. 20 skoler i hvert rytterdistrikt. Inspirationen, om hvordan en skole kunne være, kom fra biskop Peder Hersleb.

Præsterne var 'de lærde', og i landområderne var det de såkaldte 'Løbedegne' der underviste på de gårde og steder, hvor der var råd til at betale for undervisningen. De daværende Latinskoler var kun for drenge.

Med Almueskoleloven af 1814 blev det obligatorisk for alle at modtage undervisning.

Rytterskolerne blev opført som en slags "typehusbyggeri" efter tegninger af bygmester og arkitekt Johan Cornelius Krieger (1683-1755) så skolernes udseende og indretning med skolestue, bolig og stald for læreren var ens for alle skoler. Det hele med kongens godkendelse. Bygningen havde tegltag og var på 14x8 meter med en højde i skolestuen på 2,80 meter. Prisen var fastsat til 580 Rdl. Skolerne blev bygget over en periode på 3-4 år.

Udvendig over hoveddøren blev opsat en såkaldt ryttertavle af sandsten med et karakteristisk udseende og indskrift, som refererede til kongens 50 års fødselsdag, idet den indledes med. "Halvtresindstyve Aar, GUD har du mig opholdet, at Sygdom, Krig og Pest, mig intet ondt har voldet o.s.v.". Tilsvarende var der i huset over nogle dørkarme indsat en tavle med visdomsord på vers om rummets rette anvendelighed.

Om dagligdag og undervisningsindhold havde hver skole en instruktion for læreren på 23 punkter, som skulle holdes efterrettelig. Provsten kom på besøg en gang om året og overhørte eleverne. Biskoppen kom hvert tredje år. De såkaldte henholdsvis provste- og biskopvisitater, som omtalte børnenes kunnen og lærerens evner.

For at blive konfirmeret skulle man have gået i skole og for at blive viet skulle man være konfirmeret.

Kirsten Berntsen fremviste efter kaffepausen billeder af Rytterskoler, og hvad der blev af dem omkring Fredericia.

Der har således været rytterskoler i Bredstrup, Erritsø, Herslev, Pjedsted, Taulov og Vejlby (Egeskov).

Mange ryttertavler er nedtaget fra deres oprindelige plads. Nogle er bevaret på nuværende skoler, andre er ikke eksisterende, og nogle få er på lokale museer.

Nogle rytterskoler er i dag private boliger, andre er nedrevet, men fælles for de fleste var, at de blev bygget i umiddelbar nærhed af den stedlige kirke.

Kirsten Berntsen gjorde opmærksom på, at der findes materiale om rytterskoler på en del af de lokale skolars hjemmesider. Taulov, som i øvrigt gennem 100 år ”kun havde 2 læreransættelse” har etableret et seværdigt skolemuseum i den gamle rytterskole.

Følgende kilder anbefalede Kirsten Berntsen til nærmere studier:

- Rytterskoletavler af Sigv. Ellkier-Pedersen, 1971.
- Museet i Smidstrup.
- Lokalhistoriske bøger fra blandt andet Herslev og Taulov.
- J. J. Ravns beskrivelser af sognene i Holmans og Elbo Herreder.
- Folketællinger, dødsannoncer og kirkegårde.
- Skolernes hjemmesider
- Malthe Sørensen i Herslev har skrevet 8 lokalhistoriske bøger om Taulov.

Et interessant og spændende foredrag af Kirsten Berntsen.

Angående udgivelser om skoler og lærerembeder har medlem Ester Nørrelykke angivet følgende bog: ”Beskrivelse over Landsbyskolens offentlige Lærerembeder med nuværende Lærerpersonele etc. i Kongeriget Danmark”. Samlet og udgivet af Jens Bering, Forlaget Gad, København 1859.

Bogen kan læses på nettet.

Fra medlemskredsen.

Ester Nørrelykke

Redaktionen har fra Ester Nørrelykke modtaget en historie om . . .

En ganske almindelig husmand.

Når slægtsforskere skal fortælle om deres slægt, har de ofte et spændende slægtsnavn, en slægtsgård, hvor anerne har været

knyttet til i generationer, fremtrædende borger- eller præstefamilier. Mine aner i 1800 og 1900 tallet består kun af ”bare” husmænd med lidt eller ingen jord. Er der overhovedet noget at berette om dem?

Jeg vil fortælle om min fars farfar Mathias Jensen – en ganske almindelig husmand.

Mathias Jensen var født i Rærup i Lydum sogn i 1831. Lydum ligger i Ribe amt, 19 km nord for Varde og 9 km fra Vesterhavet.

Hans far, Jens Jensen, var selvejergårdmand. I Vestjylland var der ikke mange fæstebønder på den tid, da der på egnen gennem de sidste 100 år havde huseret flere herregårdsslagtere. Faderen havde købt gården af sin svigerfar 10 år før, men hans 1. hustru døde allerede i 1825 uden at have sat børn i verden. Jens Jensen giftede sig igen 4 måneder efter med Mette Olesdatter.

Jens Jensens slægt kan føres langt tilbage, da hans far hed Jens Grummesen. Før 1500 optræder Grummesen-slægten som selvejbønder i Ilsted, Gørding sogn. Fra midt i 1500-tallet til ca. 1650 var de præster. Senere var slægten gårdmænd i Åstrup sogn.

Mette Olesdatters far og farfar havde været sognefogeder i Lydum sogn. Det ser ud, som om slægten er kommet til Lydum efter 1733, men det er desværre endnu ikke lykkedes at finde, hvor familien kom fra. Lydum kirkebog starter først 1761, så her er der ikke megen hjælp at hente. Alle gårdene i Rærup hørte under Lydumgård, som blev handlet både i 1725 og 1733, ved de lejligheder noteredes fæsternes navne i landstingets skøde- og panteprotokol. Da er slægten ikke i Rærup.

Mathias var det 4. barn af 6. 2 piger, som var ældre end ham, døde som spæde. Faderen, Jens Jensen, døde da Mathias var 5 år, hvorefter moderen 1½ år efter giftede sig igen og børneflokken blev forøget med en datter. Moderen døde allerede i 1842, da Mathias var 11 år. Stedfaderen nåede i løbet af sin enkestand at have en affære, som resulterede i en datter, inden han giftede sig igen 1½ år efter. Mathias havde nu i en alder af 13 år både stedfar og stedmor.

Familien rejste i 1845 til Outrup sogn, men Mathias flyttede ikke med, han var ude at tjene i nabosognet Kvong. Han blev konfirmeret i Lydum kirke 1846, med skudsmål: Temmelig god kundskab og sædelig opførsel. Ved konfirmationen tjente han på Østergård i Lydum. Senere tjente han i Nr. Tarp, Lunde og i 1850 i Nr. Bork hos sin morbroder Hans Olsen. Denne morbroder flyttede med sin familie til Damgård i Bølling og Mathias fulgte med og tjente der ½ år. I 1854 blev han indkaldt til session, og ifølge lægdsrullen var han ”overcomplet Constabel ved 2^{den} Artl. Reg:”

Mathias mødte måske sin kommende hustru da han tjente i Nr. Bork, for den 18. oktober 1853 blev han viet i Nr. Bork kirke med Johanne Sørensdatter af Nr. Bork. Johanne var født i 1826. Hendes forældre var Søren Bertelsen, husmand på Nr. Bork hede og Maren Eschesdatter.

I 1852 købte Mathias Jensen sine kommende svigerforældrenes ejendom matr. nr. 114 med indbo og besætning og jord af hartkorn 2 album samt parcellen matr. 11e på 2 alb. begge af N. Bork hede for 50 rd. R.M. Samtidig blev der oprettet en aftægtskontrakt for svigerforældrene.

Familien blev hurtigt forøget med Søren født 1854, Mette Marie i 1856 og Jens i 1858. Så var der et ophold i nogle år før min farfar, Eske, blev født i 1866 og endelig Maria i 1867.

Ud over at drive husmandsstedet (i folketællingerne betegnet som et hus,) gik Mathias i dagleje. Fra foråret 1859 til foråret 1861 tjente han i Haderslev amt først i Vonsild og senere i Dalby. Det var meget almindeligt at vestjyder tog tjeneste i Sønderjylland, da lønningerne var bedre der.

I 1870 tjente han i Sønder Bork præstegård. Imens måtte Johanne tage sig af børnene og passe husmandsstedet. Desuden var hun skrædder, i 1854 havde hun Mathias' lillesøster Maren i lære.

I 1868 kom Mathias i pengeforlegenhed og måtte oprette en panteobligation på 100 Rd (rigsdaler) til svigerfaderen Søren Bertelsen. Som sikkerhed pantsatte han ”Indbesætning 2 Køer 2 Faar, Kjøkken og Brøggerredskaber, Skabe, Borde og Kister samt Sengeklæder”.

Ejendommen blev d. 30. apr. 1879 solgt til Christen Pajberg for 830 kr. og aftægt. På det tidspunkt var der stadig 2 ukonfirmerede børn i hjemmet, Eske på 13 og Maria på 12 år. Aftægtskontrakten bestemte at Mathias og Johanne skulle bo i 1 fag i den nordligste ende af stuehuset, og dertil skulle bygges et nyt fag. Aftægtsfolkene skulle have korn, uld, flæsk, oksekød, fårekød, æg og kartofler. Hvert år til 1. maj skulle de have udbetalt 3 kr. og til jul, påske og pinse 1 μ (pund) kaffe, 1 μ kandis og 1 μ cikorie (kaffeerstatning). Årligt skulle de have 2 læs klyne (mosetørv) og 1 læs tørv som skulle hjemkøres og sættes i stak og forsvarligt tildækkes i nærheden af aftægtsboligen. Hver dag skulle de have leveret nymalket mælk og hver søndag kærnemælk og smør. Endelig skulle de have 1½ μ rulleskrå og 6 pottes brændevin med en ⅓ hver jul, påske og pinse. De nye ejere skulle sørge for at aftægtsfolkene ved deres død fik en hæderlig begravelse. Aftægtsens værdi blev anslået til en årlig værdi af 120 kr. (i 1879 var en ufaglært arbejders timeløn i byen gennemsnitlig 19 øre).

Det er svært at forestille sig, at den lille ejendom har kunnet brødføde Chr. Pajbergs familie, der bestod af 2 voksne og 3 børn samt udrede aftægt til Mathias og

Johanne. Man kan vel udlede af kontrakten, at der var mindst 1 ko og nogle får på ejendommen, samt at der blev dyrket korn og kartofler. Chr. Pajberg havde kun ejendommen i 2 år, hvorefter den blev solgt til Christen Olsen.

Ved den yngste Marias konfirmation i 1882 nævnes Mathias som aftægtsmand og røgter på Viumgård. Den daglige gåtur fra hjemmet til Viumgård var ca. 2 gange 5 km

Mathias døde d. 14. juli 1887 af mavekræft efter længere tids sygeleje. Sønnen Eske blev gift 1889 med en pige fra Brøns i Sønderjylland. Ved folketællingen 1890 boede denne svigerdatter sammen med Johanne, mens Eske tjente i Sønderjylland. Da han året efter købte en ejendom i Malle, Horne sogn, fulgte Johanne med og døde der 1892, men hun blev begravet i Nr. Bork. Ved hendes død oplyser skiftet, at der ikke fandtes efterladenskaber af værdi og der var ingen gæld.

Alle 3 sønner blev husmænd. Datteren Mette blev gift med en enkemand i Outrup sogn, han var gårdmand og 30 år ældre end hende. Marie blev gift med en snedker, som det gik rigtig godt for, efter de rejste til Esbjerg, hvor der var godt arbejde sidst i 1800-tallet.

Lederskifte på arkivet

I efteråret 1997 gik der rygter om, at Fredericia kommune ville nedlægge Depotgården som "Foreningernes hus", hvor vi i 10 år havde holdt vores møder. Meget belejligt kom Thora Larsen, som allerede dengang arbejdede som frivillig på »Lokalhistorisk arkiv for Fredericia og omegn« med en hilsen fra arkivleder Jørgen Peder Clausager (billedet) og tilbud om, at vi var velkomne til at holde vores møder på arkivet på Frd.III's Vej. Vi takkede straks "ja tak" og siden januar 1998 har vi nydt godt af gæstfriheden og den udstrakte service hos Jørgen Clausager og hans stab på lokalarkivet. I hidtil 14 1/2 år har vi altså kunnet tilbyde medlemmer og foredragsholdere de mest velegnede mødefaciliteter på arkivet. Vores medbragte biblioteksreoler fik vi også plads til.

Efter 16 år på posten valgte arkivleder Jørgen Clausager pr. 1.juli i år, at gå på pension og forlægge residensen til Vendsyssel. Vi har da bare at takke Clausager for hans altid beredvillige hjælpsomhed og ønske ham et fortsat indholdsrigt liv.

"For hvert et tab, der kan erstatning findes . . .

”(Fortsættelsen er ikke af Enrico Dalgas, men af H.P.Holst til Industriudstillingen 1872).

Som ny arkivleder i Fredericia tiltrådte i august Karsten Merrald Sørensen (billedet), der kommer fra en stilling ved Det danske Bibliotek i Flensborg. Velkommen til Fredericia! Vi håber at kunne fortsætte mødeaktiviteten og det gode samarbejde som hidtil.

*Jesper Ratjen,
formand TSF.*

VÆRKER VÆRD AT KENDE

Af Jesper Ratjen, formand for TSF.

Den offentlige forvaltning har produceret hyldekilometer af protokoller og dokumenter med navnestof, som nu kan være til nytte som kilder for slægtsforskeren.

Men det gælder om at kende til disse kilder; vide hvad de indeholder; vide hvordan de kan bruges; vide hvor de er tilgængelige.

For at give let tilgængelige svar på disse vidensbehov, udgav »Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie« i årene 1998-2008 et 5-bindsværk: "Kilder til dansk forvaltningshistorie".

Et bind for hver af perioderne:

I: 1500-1750 ("Vor gunst tilforn"); 89 kildetyper omhandlet

II: 1750-1920 ("På embeds vegne"); 103 kildetyper omhandlet

III: 1920-1970 ("Efter bemyndigelse"); 129 kildetyper omhandlet

IV: Kilder til sønderjysk forvaltningshistorie ("Slesvig, Preussen, Danmark"); 76 kildetyper omhandlet

V: Kilder fra Færøerne, Grønland, Island, Troperne ("Nordatlanten og Troperne"); (?) kildetyper omhandlet

For hver kildetype gives indledningsvis en forklarende "manchet" om kildens forvaltningsmæssige fremkomst og anvendelse.

Dernæst følger et ordret transskriberet eksempel. Evt. med afbildning af den transskriberede kilde.

Så følger:

Kommentarer med ord- og begrebsforklaring;

Lovgrundlag;

Anvendelsesmuligheder;

Hvor findes kildetypen?;

Litteratur

Der er utrolig megen viden og inspiration at hente ved at gennemblade disse bind.

Foreningens bibliotek har dem til udlån. – Men har en anden været hurtigere til at snuppe et bind, kan Folkebiblioteket træde til.

Vi har modtaget en god historie fra Laila Køngerskov

Laila Køngerskov,
bibliotekar TSF

Hun fortæller om nogle oplysninger, hun har fundet om en brorsøn til hendes mands tipoldefar.

Det drejer sig om Danmarks sidste omstrejfende, ”ægte” kjæltring, Casper Madsen eller Kjælle Casper, som man kaldte ham.

Kræ Tænds og An Mari Mæsters fjerde barn, Casper er født den 4. februar 1894 i Møruphus. Det var en tung prygl at slæbe rundt med, når moderen var ude at tigge og dertil kom,

at drengen var urolig. An Mari beklagede sig over, at hun ikke kunne lære ham at drikke brændevin, skønt hun kom sukker i – en sådan drik havde ellers, erfaringsmæssigt – en beroligende indflydelse på urolige pattebørn.

Allerede som syvårs dreng kom han ud at tjene i Borris, hvor han skulle vogte et halvhundrede får. En dag, han havde besøg af sin mor, blev han bidt af en hund, men An Mari vidste råd, hun rykkede nogle hår af hunden og lagde på såret, i overensstemmelse med et gammelt mundheld: Hundhår kan kurere hundsår.

Betegnelsen Kjælle bruger man om én, der var kunster i eller var kåd, og denne egenskab havde Casper rigelig af. Flittig var Casper naturligvis ikke i skolen og han måtte gå til præst i to vintre, inden præsten fandt ham moden til at blive confirmeret, og han opnåede at få ”temmelig godt” for kundskaber og ”nogenledes sædelig” for opførsel.

På et tidspunkt tjente Casper hos Staadtman i Birk. Der var en ondsksfuld remonte (ung, endnu ikke tilredet) hest, der ville klemme folk, der gik op til den i båsen. Casper var den eneste, der ugenert kunne gå op til den, når han sagde: *De æ Casper!* Så var hesten skikkelig. Hemmeligheden var, at Casper tog en syl med, da han første gang gik op til dyret, og da dette havde fået sylen i maven den ene gang, så kendte de to hinanden.

Casper foretrak at strejfe om med sin hund og bjerge føden, som han bedst kunne. På en sådan tur tog hunden en dag i december 1860 en hare på smed Jensens mark i Lundgård. Smeden tog haren fra hunden og hængte den op i smedien. Nu kom Casper og forlangte sig haren udleveret, hvad man nægtede ham. Så bad Casper om en tår vand, og medens man hentede vandet, tog Casper haren og forsvandt. Det blev meldt og da Casper havde gjort sig skyldig betleri, blev han ved Hammerum herreds ekstraret idømt 3x5 dages vand og brød for ran og betleri. Det var hans første dom, men blev ikke den sidste.

Kjælle Casper og hans hund på Sandagerland.

På hans vandringsture på heden var han tit i følgeskab med en flok hunde og en eller to kærester. En af hans forretninger bestod i at sælge en hund af god statur, typisk en jagthund. Forretningen var i og for sig OK, hunden var der ikke noget at sige på, den nye ejer var typisk glad for hunden. Der var bare den hage ved det, at en dag når ejeren var ude på jagt, forsvandt den pludselig som dug for solen. En vis Casper havde lagt sig på lur et eller andet sted og stiltfærdigt gjort opmærksom på sin tilstedeværelse, og

hunden vidste jo nok, hvor den hørte til.

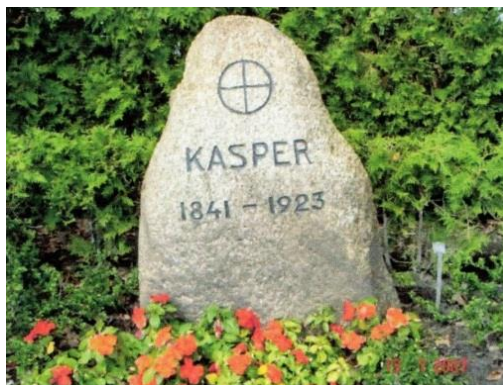
Han havde det med at gå rundt og besætte huse, igen intet nyt under solen. Fandt han et hus et sted på heden, rykkede han ind med habengut, piger, hunde og børn. han var ikke sådan at få ud igen, men en dag kom sognefogeden i Rind ud til ham og bad ham om at fortrække fra et hus, han havde taget i besiddelse. Casper grinede lidt ad ham og spurgte, hvordan han havde tænkt sig at få ham til det. Så foreslog sognefogeden en konkurrence, han pegede på en kæmpe sten der lå foran huset og ville se hvem af dem der kunne løfte den. Her måtte Casper give op, men sognefogeden gik i knæ og løftede stenen en meter. Casper og følge flyttede.

Casper havde også flere kvindebekendtskaber i sit liv. Han havde nemlig både kvinde- og hundetække. Han var, også som gammel, en smuk og velvoksen mand, og én af hans kærester havde måske ret, når hun hævdede, at han var den pæneste karl i Rind sogn.

Når han blev spurgt, hvorledes han kunne få kvinderne til at følge sig lød svaret: *Det er let nok – man skal bare være god ved dem!* Man, så føjede han til: *Ja, de fåsto'r sæ, di skal jo æsse samt i ha noer håk'!* og det fik de, dog ikke hans sidste ”kone”, for, som han sagde, *de behöwe hun et'.*

Casper døde den 19. august 1923, godt 82 år gammel. Han fik en hæderlig begravelse, men Rinds præst turde dog ikke lægge ham til hvile på selve kirkegården, den ret havde han forskertset, mente man, så han fik sin egen lille niche lige udenfor indviet jord, og der står hans sten den dag i dag.

Disse oplysninger kommer fra bogen, Natmændsfolk og kjæltringe af H.P. Hansen. Bogen indeholder også mange andre spændende historier om Dejbjerg-Kvembjerg folkene og Rind Kjæltringer.

Kjælle Casper blev begravet udenfor kirken. Han fik en pæn begravelse.

Billederne er fundet på Herning Museum.

Bladudvalget vil godt – endnu en gang – opfordre andre medlemmer til at komme med indlæg til bladet, så vi kan gøre det endnu mere spændende og interessant.

Det kan f.eks. være oplevelser, man har haft i forbindelse med forskning af ens slægt. Det kan også godt være gode råd, såsom erfaringer man selv har haft eller gjort og som ”yngre” forskere kan have glæde af. Alt (næsten) har interesse, blot skal det helst have relationer til slægtsforskning.

Rakkere, natmænd og kæltringer

Af Jesper Ratjen, formand for TSF

Chr. IIs lov for byerne 1522 bestemte, at der i hver købstad skulle være en bøddelev og en rakker.

Bøddlen eller mestermanden var en afskyet ”embedsmand”, ansat af byens råd til at varetage datidens barbariske straffe: Henrettelser (halshugning eller hængning), tortur (f.eks. knibning med glødende tænger inden henrettelsen) og kagstrygning (piskning med den ”nihalede kat” bundet til en pæl – ”kagen” foran rådhuset).

Rakkeren var bøddlens medhjælper. Han førte de dødsdømte til retterstedet og efter henrettelsen og passende tids udstilling på hjul og stejle eller i galgen var det rakkerens hverv at begrave resterne på galgebakken. Selvmordere begravede han udenfor kirkediget. Derudover havde rakkeren andre ”uærlige” hverv som at flå selvdøde dyr, kastrere husdyr, fjerne ådsler, feje skorstene og byens gader samt tømme lokumspande om natten – det sidste hverv gav ham også betegnelsen **natmand**.

Som ”tak” for udførelsen af disse mange nyttige og nødvendige hverv, blev disse natmænd omgærdet med en afsky, som også omfattede deres koner og børn, og som stemplede disse ”natmands-familier” i flere generationer, hvor natmandserhvervet derfor gik i arv. De måtte bo afsides i udkanten af byen (evt. i Bøddelevstræde – i Kolding siden omdøbt til Brostræde) eller udenfor byen.

I kirken sad de på den bageste bænk (evt. en speciel primitiv ”rakkerbænk”) og da ingen godvilligt ville stå fadder for deres børn, ses det ofte, at byens standspersoner – borgmester, rådmænd og deres fruer (som jo ikke var i fare for at tabe i agtelse) som en slags ”tvangs-faddere” optræder ved natmandsbørns dåb.

Ingen ville godvilligt røre ved noget en af natmandsfamilie havde rørt ved. På kroerne var de ilde set, da disse udstødte let kunne komme i slagsmål med knivstikkeri.

Fordomme mod rakkerfolket - uærlighed - ingen andre ville drikke af samme glas, som en rakker en gang havde drukket af.

For at ærlige folk ikke skulle risikere at drikke af et glas en rakker tidligere havde benyttet, fandtes særlige "rakkerglas" med træfod. (I dag en kostbar antikvitet).

I landdistrikterne (overalt, men nok mest i de tyndt befolkede egne i midt- og vestjylland) optrådte omvandrende natmandsfamilier. Også her var der selvdøde kreaturer og heste, som skulle flås, men de fungerede også som omvandrende håndværkere; glarmagere og blikkenslagere med hjemmelavede piskeris og andre blikting.

Natmandsfamilierne havde tilhørsforhold i et sogn, hvor de også kunne have en beskeden bolig, som base for deres vandringer. Undervejs har disse vandrende familier haft kummerlige forhold.

I forbindelse med børnefødsler støder vi i kirkebøgerne på, at den fødende kvinde har haft kortvarigt husly imens hos en husmand på vejen. Bønderne i Jylland gav dem navn af **kæltringer** fordi de "kiæltrede" – hvilket betyder: at tigge eller trygle. Det var ikke i den senere betydning – bedragere. Det var forbudt at tigge/betle/kiæltre udenfor det distrikt, man kunne erhverve tilladelse med "tiggertegn" til.

Sognets fattigfoged havde som pligt at få dem lempet over sognegrænsen til naboen hurtigst muligt. Naturligvis er der også forekommet en del druk og småtyverier af mad og klæder undervejs, hvilket blev bedømt meget strengt og kunne give arrestophold på vand og brød.* Alvorligere forbrydelser som røverier og drab har man også hørt om.

Alt i alt er fremmede, bortdragende folk, med rette eller urette, nemme at beskyldes for alskens dårligdom.

** I straffeloven af 1866 en særlig kortvarig frihedsstraf, hvor fangen kun fik vand, rugbrød og groft salt, dog afbrudt af en eller flere mellemdage på sædvanlig fangekost (ved 4 dages afsoning var én dag på vand og brød). Straffen blev afskaffet i 1933, men blev dog anvendt indtil sidst i 1950'erne.*

Red.

Sensommerudflugten, den 25. august

Af Leif Horsmark

Vores tur begynder, vanen tro, ved ”lokomotivet”, som ikke er der mere, kl. 12.30 og ved Lillebælthallen kl. 12.45.

Dagen var begyndt med et gedigent regnvejr, men under opsamlingen var det heldigvis tørvejr.

Bussen førte os gennem det våde fynske landskab over Vissenbjerg og Tommerup til herregården ”Lundegaard” ved Nr. Broby.

Vi ankom lidt tidligere end beregnet, men alligevel blev vi godt modtaget af gårdens beboer arkitekt Jan Skovsende Hansen, som havde lovet at guide os rundt på stedet og fortælle den spændende historie, som gården byder på.

Regnen var heldigvis hørt op, da Jan S. Hansen begyndte sin historie udenfor det gamle porthus. Porten og bjælkerne i huset bærer stadig præg af, at der tidligere var en vindebro over voldgraven, som løb hele vejen om gården og havde forbindelse til de omkringliggende åer og mindre vandløb.

Lundegaard er kendt tilbage fra før år 1400. Det var dengang en betydelig hovedgård ved en, nu nedlagt landsby Lunde. Omkring 1700 tallet, bestod gården af 75 fæstegårde, foruden huse og var fordelt på 21 landsbyer i området. Gården er bygget på den laveste af 5 skallebanker, hvor Odense Å og Vittinge Å løber sammen lige udenfor landsbyen Nørre Broby.

Vejen vi kom ind fra, er en gammel dæmning, som var blevet anlagt som eneste tilkørselsvej til stedet. Tidligere var de omliggende arealer et sumpet område. De omkringliggende vandløb er blevet hævet ca. 1,5m. Alligevel er hele området oversvømmet i våde perioder. I de ældre tider var det en fordel med den høje vandstand. Odense Å var sejlbart helt til gården og med de ringe vejforhold med hjulspor og hullede mudrede veje var søvejen den nemmeste og mest behagelige måde at komme rundt på. Med den seneste landskabspleje er åen igen sejlbart lige ud i Odense Fjord.

I 1590 arvede Ellen Marsvin, som i 1589, kun 17 år gammel, var blevet gift med Ludvig Munk til Nørholm, gården af sin far Jørgen Marsvin. Efter overtagelsen

flyttede Ellen Marsvin og Ludvig Munk ind på Lundegård. Med sig havde de deres fælles barn Kirsten Ludvigsdatter Munk, som var blevet født i 1598 på Nørlund og senere gift med Kong Christian IV "til venstre hånd". Brylluppet fandt sted på Lundegaard, i riddersalen og brudenatten blev tilbragt i det værelse, som Elsebeth og Jan Hansen bruger som deres soveværelse.

Der blev foretaget flere tilbygninger i Ellen Marsvins tid. Den første der blev rejst, var en stor stenbygning på 3 etager, med kælder under og et højt tårn med spir midt i borggården, lige ned til den del af voldgraven, som løb gennem gården. Ellen Marsvin byggede også porthuset, studestalden og den imponerende lade, alt i egebindingsværk og med gode solide planker og bjælker.

Jan S. Hansen

Vi drak kaffe på stedet. Jans hustru Elsebeth havde bagt en fortræffelig kringle og lavet roulade med flødeskum og chokolade ovenpå - lækkert. Mens vi nød kaffen, fortalte Jan om gårdens ejerforhold og måden den blev drevet på. De tilbageværende 150 tdr. land af agerbruget drives efter naturbeskyttelsesmetoden. Man har få gående til at afgræsse engarealerne. Der bliver også lavet høslæt i wrap på engene, dem sælger man til hestefolket. Der er indtægter ved udlejning af jagt samt fiskeret ved Odense Å. Det årlige julemarked, efter engelsk mønster, som involverer familie og venner samt lokale beboere, som fremstiller egnens specialiteter, er noget der trækker folk til.

Vi sluttede ved Nørre Broby kirke. Provst Palle Jensen havde bedt graveren lade kirken være ulåst til vi havde været der. I kirken er der i korets venstre side indmuret en gravsten, det er mindet over Erik Venstermands eneste barn, en søn som ligger begravet i kirken (se mindepladen og de øvrige billeder fra udflugten i Fotoalbummet). Palle Jensen ved ikke bestemt hvor, men det er antageligt ud for prædikestolen. Tidligere hørte kirken under Lundegaard og Ellen Marsvin samt hendes to ægtefæller, Ludvig Munk til Nørholm og Knud Rud til Sandholdt er bisatte i kirkens krypt. En senere undersøgelse har vist, at det er de tre personer, der ligger i kisterne. Det blev undersøgt, da man fornyede kisterne. Den tidligere udsmykning fra de gamle kister er hængt op i rammer på kryptens vægge.

Vi skylder Jan Skovsende Hansen en stor tak for den indgående og spændende fortælling om Lundegaard og fru Elsebeth for et fortræffeligt kaffebord. Provst Palle Jensen ligeså, fordi han lod kirken være åben for os.

35 medlemmer m.fl. deltog og fik en uforglemmelig tur.

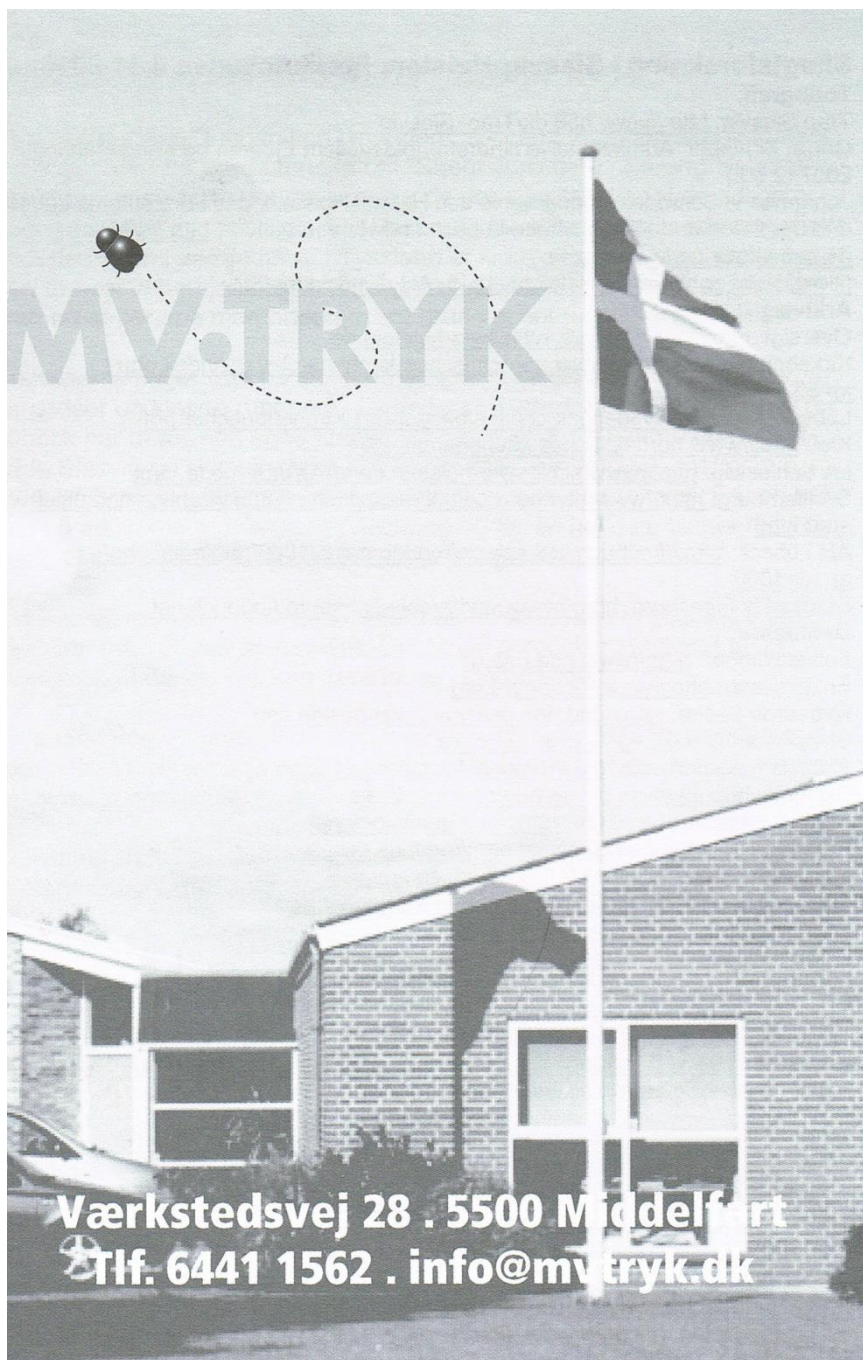
MOLF's aktivitetskalender 2012-13

- 15. oktober:** Ernest Petersen, Hjørring:
”Det stemmer – klavermanden og ildsjælen”
- 19. november:** Johs. Lundsryd Jensen: ”Naturpark Lillebælt”
Søren Larsen: ”Lillebælt under overfladen”
- 3. december:** Hans Erik Brønserud og Mogens Olsen:
”Julehygge med musik”
- 21. januar:** Maiken Nørup: ”Fotograf Fangel”
- 18. februar:** **Generalforsamling.**
Derefter **Middelfart-film fra 1938.**
Per ”Maler” Jørgensen kommenterer filmen.
- 18. marts:** Annemette Løkke Berg: **Om Christiansfeld**

Arrangementerne foregår **kl. 19.30 i Sognegården v/ Middelfart Kirke.**

- 12. maj:** **Udflugt til Christiansfeld**

Værkstedsvej 28 . 5500 Middelfart
Tlf. 6441 1562 . info@mvtryk.dk